

Болкарьова О. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТА АНГЛОМОВНОМУ ПРОСТОРИ МАС-МЕДІА

Сучасні тенденції та актуальність питання з'являється завдяки соціуму та ЗМІ, через призму якого ми часто отримуємо інформацію. Розвиток політичного дискурсу ЗМІ через мас-медіа зумовлює вплив на політичних гравців, політику і політичний простір взагалі. Фактична передача інформації здійснюється через вуста народу. Дослідження політичного дискурсу – новий спосіб вивчення політики, який вимагає нових методів, обґрунтованих критеріїв і вдосконалених моделей аналізу тексту і контексту. Тому в даному дослідженні важливо вивчити маніпулятивний вплив політичного дискурсу ЗМІ. Основним каналом здійснення політичної комунікації в сучасну епоху є використання мас-медіа. Їхня особлива роль у розвитку політичного дискурсу дає право багатьом дослідникам говорити про «тенденції до зрощування політичного спілкування з дискурсом мас-медіа» [5, с. 32]. Аналіз допомагає розуміти здатність переконувати і спонукати аудиторію до дій через мовленнєвий вплив. Зіставлення проблеми політичного впливу допомагає отримати уявлення про розвиток усієї політичної комунікації та культури.

Останні десятиліття ХХ ст. відзначилися тим, що увага лінгвістів була перенесена з менших одиниць дослідження на більші. Об'єктами вивчення лінгвістів стали різновиди дискурсів [4]. Оскільки мовлення відбувається за допомогою дискурсів, а не речень, фонем чи морфем, то лінгвістичні дослідження бажано розпочинати з аналізу дискурсу. Ураховуючи цей аналіз, потрібно аналізувати менші одиниці. Поняття дискурсу і його аналіз є з'єднувальною ланкою для всіх лінгвістичних досліджень, а сучасні уявлення про дискурс відображають увесь перебіг лінгвістичної науки. Різноманітні факти політичної комунікації, політичної дії чи соціальна реальність завжди інтерпретується у вигідному для авторів світлі. Вплив стає сильнішим за допомогою мас-медіа, та реципієнт не має вибору не оминати поширення інформації.

Ключові слова: дискурс, інформація, інформаційний простір, політична комунікація, суспільство.

Постановка проблеми. Головним інструментом розповсюдження інформації стають засоби масової інформації (далі – ЗМІ), які впливають на суспільну свідомість. Преса та телевізійні новини продовжують активно використовуватись, хоча сприйняття інформації корегується завдяки власним морально-етичним цінностям. Технології маніпуляції цілеспрямовані й впливають на значну більшість споживачів інформації.

Медіадискурс розглядається як тематично сфокусована, соціально зумовлена мисленева діяльність, створена для споживачів тих чи інших медіапродуктів, а також як вплив на аудиторію. Провідною роллю можна назвати процес демократизації, в якому громадяни можуть проявляти свою думку та відношення.

Ось як визначає «дискурс» О. Шейгал: «У потенційному вимірі дискурс являє собою семіотичний простір, що включає вербальні та невербальні знаки, орієнтовані на обслуго-

вування даної комунікативної сфери, а також тезаурус прецедентних висловлювань і текстів» [6, с. 13]. Подібно до цього, проте в більш простій словесній формі, О. Шейгал визначає дискурс політичний, тобто дискурс, обмежений однією зоною дослідження – політикою: «Політичний дискурс – це, грубо кажучи, те, «як говорить політика» (якщо завгодно, політики «в політиці») [6, с. 15]. Боротьба за політичну владу в сучасному світі все більше зводиться до дискурсивних (мовних) форм боротьби політичних партій і політиків на постійно мінливому полі під впливом безлічі факторів громадської думки з метою отримати якомога більшу підтримку виборців на виборах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політичний дискурс стає важливою складовою частиною як суспільного, так і культурного життя. Дослідження комунікації будується на світовому інформаційному просторі, тому дослідження політичної комунікації, політичних дискурсів

стало однією із найпріоритетніших тем у суспільних науках.

Окремо досліджені присвячені українській проблематиці чужоземні – російські, британські та американські – політичні дискурси. Зокрема, була вибрана така періодика: «Известия в Украине», «Независимая газета», «Washington Times», «Washington Post», «Wall Street Journal», «The Guardian».

Сьогодні, в період інформаційної трансформації, українські мас-медіа повинні виступати за відновлення загальнолюдських та національних цінностей. Натомість нині представники правлячої еліти за допомогою ЗМІ формують потрібну в певний час картину реалій.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз політичного дискурсу в сучасному українському та англomовному просторі мас-медіа.

Виклад основного матеріалу. Перше використання терміна «дискурс» було вжито американським науковцем З. З. Хенррісом. Дискурс (фр. discours – промова, виступ, слова) – у широкому сенсі складна єдність мовної практики й надмовних факторів (виразна поведінка, що виявляється в загальнодоступних почуттєвому сприйняттю форм), необхідних для розуміння тексту, єдність, що дає уявлення про учасників спілкування, їхні установки та цілі, умови вироблення й сприйняття повідомлення. Традиційно дискурс мав значення впорядкованого письмового, але найчастіше мовного повідомлення окремого суб'єкта. В останні десятиліття термін отримав поширення серед гуманітарних наук і набув нових відтінків значення. Часте ототожнення тексту та дискурсу пов'язано, по-перше, з відсутністю в деяких європейських мовах терміна, еквівалентного французькому й англійському – discours(e); по-друге, з тим, що раніше в обсяг поняття «дискурс» включалася лише мовна практика. У міру становлення дискурсного аналізу як спеціальної сфери досліджень з'ясувалося, що значення дискурсу не обмежується письмовим й усним мовленням, але позначає, крім того, і позамовні семіотичні процеси. Акцент в інтерпретації дискурсу ставиться на його інтеракційну природу. Дискурс не є ізольованою текстовою або діалогічною структурою, тому що набагато більше значення в його межах здобуває паралінгвістичний супровід мови, що виконує низку функцій (ритмічну, референтну, семантичну, емоційно-оцінну тощо). Як відомо, спочатку було слово, а потім унаслідок генези людського суспільства з'явилася преса. Натепер друковані ЗМІ залишаються важливою та впливовою лан-

кою суспільного життя. Саме вони значною мірою зумовили третю технічну революцію – інформаційну. Дослідження медійного дискурсу дає змогу визначити особливості мислення окремих мовців і груп людей, котрі є споживачами тих чи інших медіапродуктів, а також методи впливу на аудиторію. За словами О. В. Александрової [1], ЗМІ являють собою саме дискурс, адже вони динамічні, сучасні та сприймаються учасниками комунікації в контексті поточних подій. Головним принципом медійного дискурсу на цьому етапі його існування є орієнтація на адресата. Адресанту потрібно враховувати велику кількість складників статусу адресата, таких як віковий, гендерний, професійний, соціальний, культурний та інші фактори, що допомагають уточнити й доповнити поняття «фактор адресата». Деякі ЗМІ орієнтуються на конкретного адресата, його картину світу та мовну свідомість. Отже, аудиторія об'єднується однаковими очікуваннями щодо форми й змісту комунікативних дій.

Класичний підхід до вивчення політичних відносин базується на виявленні об'єктивних умов і процесів реалізації відносин. Ключовим поняттям для визначення «дискурсу» є мова. Саме мова – усна чи письмова – стає об'єктом дослідження в роботах про політичний дискурс. Мова як поняття більш широке, ніж текст і контекст, взяті разом [6, с. 10], являє собою символічне відображення реальності, віддзеркалення свого часу. «Все те, що представлено в мові, є продукт попередньої символічної боротьби і виражає в більш-менш видозміненій формі стан розстановки символічних сил». Мова дає змогу спілкування, яке «дає можливість діагностувати виникнення проблем, виявити приховані загрози і зміцнити в суспільстві інтегруючі зв'язки» [6, с. 30]. На відміну від значень слова, концепт – це сукупність усіх значень слова, цілісний змістовий образ, що асоціюється з даним словом. Він формується у процесі сприйняття слова у складі різноманітних і різноманітних вживань [3]. Дискурс ЗМІ носить опосередкований характер, тобто «між адресантом і адресатом є дистанція – просторова і/або часова» [5, с. 132]. Ключовими концептами політичного дискурсу є мета і цінності. Інтенція боротьби за владу – це специфічна характеристика політичного дискурсу. Вона присутня у всіх його жанрах. Ця інтенція виражена в такій особливості політичного дискурсу, як змагальність. Отже, мовлення може бути зрозумілим і сприйнятним як боротьба, причому змагання та перемога – головна мета спілкування. Сучасний російський фахівець із риторики Анна Михальська виокремлює два типи відносин у політичному дискурсі:

1) гармонізуючий тип відносин (основу якого становлять істина і згода);

2) агональний тип відносин (ґрунтується на боротьбі й перемозі).

До базових концептів політичного дискурсу відносять концепти «влада» і «політика». Влада не має вагомих відмінностей у повсякденній і науковій свідомості, це «спроможність, право і можливість примусу». Відчужена належність, відкритий простір значущої тривалості, механізм, жива істота, персоналізація, об'єкт поклоніння – все це виражається в концепті влади. Влада в дискурсі безпосередньо пов'язана з поняттям «комунікативне лідерство». Політичний дискурс реалізується як в усній, так і в писемній формах. До усної форми політичного дискурсу традиційно відносять публічні виступи політиків, їхні виступи на радіо, по телебаченню, інтерв'ю, прес-конференції, парламентські дебати, теле- та радіоновини; до писемної форми – різноманітні документи: партійні програми, маніфести, угоди, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки.

Основною формою реалізації політичної комунікації є політичний текст як складник та (або) результат політичної активності. Поле політичних текстів широке, проте спільне в них те, що всі вони є формою для представлення суспільству політичних цілей відповідно до основної мети політики – одержання і збереження влади. Відповідно до місця реалізації (парламент, вибори, з'їзд) виокремлюють парламентський виступ (він регламентується особливими правилами; крім того, існують відмінності у виступі міністра, депутата, канцлера), передвиборний, партійний, привітальний, святковий (присвячений пам'яті когось – пам'ятний і новорічний (різдвяний)).

Кожна нова політична сила конфліктує і проявляє свою силу в дебатах, які дають змогу виборцям порівняти претендентів на посаду. Одним із важливих складників є комунікативна стратегія в межах політичного дискурсу.

Як вже вище сказано, політичний дискурс відображає боротьбу різних сил за набуття влади. Це визначає особливості комунікативних дій у межах політичного дискурсу. Політична комунікація, в широкому сенсі цього поняття, включає в себе будь-які мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких відносяться до сфери політики [6, с. 23].

Політичний дискурс існує стільки, скільки існує політика. Дискурс кожної нової політичної «епохи» володіє своїми особливостями так само,

як ними володіють політичні системи, характерні для даного етапу цивілізаційного розвитку людства. Політика кожної нової епохи говорить своєю мовою, яка відображає реалії часу. Однак для визначення особливостей політичного дискурсу того чи іншого часу необхідно враховувати не тільки те, що і як політика «говорить», але і де вона «говорить». «Особливість сучасного політичного життя полягає в тому, що політики все рідше спілкуються з населенням безпосередньо, виступаючи в залах і на майданах, і роблять це через ЗМІ» [6, с. 82]. Політичний дискурс засобів масової інформації України – це своєрідне типологічно, семантично та структурно складне явище у світовому інформаційному просторі. Він є катализатором та індикатором суспільних процесів і віддзеркалює стан суспільної свідомості перехідного суспільства, і ця перехідність, амбівалентність (старе/нове) пронизує і його структуру, і семантику, ідеологію та риторичку.

Політичний дискурс – це вербалізований вияв політики, мовна дійсність у конкретних соціальних координатах, соціолінгвістична структура. На теперішньому етапі української історії – розбудови держави – політичний дискурс засобів масової інформації України відіграє важливу роль у процесі трансформацій, створення демократичного суспільства.

Висновки і пропозиції. Політичний дискурс ЗМІ є самостійним комунікативним явищем, яке працює катализатором у політичній системі. Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди. Розрізняючи політичний дискурс і політичний дискурс ЗМІ (у першому випадку словом, жестом промовляє влада, у другому – ЗМІ, які є рупором влади), називатимемо обидва «політичним дискурсом». Політичний дискурс ЗМІ є репрезентацією дискурсу влади та її політики. Сьогодні одним із найголовніших завдань українських мас-медіа є формування державного мислення як мислення демократичного і відповідального. Основне завдання націо- та державотвірного коду політичного дискурсу ЗМІ України – дати правдиву інформацію, творити громадянське суспільство. Українська влада повинна створити не лише належні умови для існування національного інформаційного простору, в державі має функціонувати сучасна система захисту і формування національних цінностей та, щонайважливіше, спосіб поширення цих вартостей на суспільства інших країн.

Інтерес політичного дискурсу ЗМІ України до найближчого західного сусіда не випадковий:

Польща є членом Європейського Союзу, та із року в рік українці проявляють своє бажання приєднання до ЄС. Загальна тенденція українських та польських публікацій на цю тему – пошук шляхів порозуміння, налагодження добросусідських відносин, тональність – доброзичлива. Україні в будь-якому разі доведеться пройти такий шлях, як її польському сусіду. Насамперед це і приведення законодавства до норм Європейського Союзу, і багато інших моментів економічного й соціального плану. Але те, що в неї є такий союзник, як Польща, вселяє оптимізм на успішну євроінтеграцію України. Орієнтація на Європу означає, що Україна прагне стати часткою Європи не лише географічно (такою вона є вже давно), а й психологічно. Курс на європейську інтегра-

цію викристалізується з багатовікової історії нашого народу, його ментальності та етнічних коренів і стосується передусім європейської самоідентифікації українського народу. Сполучені Штати Америки та Британія завжди впливали на українську зовнішню політику, і, відповідно, українсько-американські взаємини є постійним об'єктом політичного дискурсу ЗМІ України.

Отже, подальші дослідження вбачаємо в більш детальному та всебічному визначенні характеру впливу (які тенденції превалюють – маніпулятивні чи актуалізаційні), для прогнозу ефективності впливу та ефективності звернення до потенціалу впливу того чи іншого політичного нарративу, а також для віртуального моделювання можливості/неможливості реальних політичних коаліцій.

Список літератури:

1. Александрова О. В., Кубрякова Е. С. Виды пространств текста и дискурса. *Категоризация мира: пространство и время* : материалы науч. конф. / под ред. проф. Е. С. Кубряковой, проф. О. В. Александровой. Москва : Диалог-МГУ, 1997. С. 15–25.
2. Желтухина М. Р. Тропологическая суггестивность масс-медиального дискурса: О проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ : монография. Москва : ИЯ РАН ; Волгоград : Изд-во ВФ МУПК, 2003. 656 с.
3. Научная речь на английском языке. Руководство по научному изложению. Словарь оборотов и сочетаемости общенаучной лексики. Новый словарь-справочник активного типа / Н. К. Рябцева. Москва, 2000.
4. Особливості дискурсу Інтернет-ЗМІ (на матеріалі англomовних онлайн журналів для підлітків). URL: <https://naub.ua.edu.ua/2013/osoblyvosti-dyskursu-internet-zmi-na-materiali-anhlo-movnyh-on-lajn-zhurnaliv-dlya-pidlitkiv/>
5. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва : «Гнозис», 2004. 326 с.
6. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : монография. Волгоград : «Перемена», 2000. 328 с.

Bolkarova O. V. ANALYSIS OF POLITICAL DISCOURSE IN MODERN UKRAINIAN AND ENGLISH MASS-MEDIA

Contemporary trends and the relevance of the issue emerge through the social and media, through which we often receive information. The development of the political discourse of the media through the media determines the influence on political players, politics and political space in general. The actual transmission of information is through the mouth of the people. Exploring political discourse as a new way of exploring policy that requires new methods, grounded criteria, and improved models of text and context analysis. Therefore, in this study it is important to examine the manipulative influence of the political discourse of the media. The main way of political communication in the modern era is the use of mass media. Their special role in the development of political discourse gives the right of many researchers to speak about «tendencies to increase political communication with the discourse of mass media» [5, p. 32]. The analysis helps to understand the ability to persuade and encourage the audience to act through speech influence. Comparison of the problem of political influence helps to gain an understanding of the development of all political communication and culture. The last decades of the twentieth century the attention of linguists was shifted from smaller units of study to larger ones. Varieties of discourses have become the object of study of linguists [4].

Since speech comes from discourses rather than sentences, phonemes, or morphemes, it is desirable to begin linguistic studies with discourse analysis. Given this analysis, smaller units need to be analyzed. The concept of discourse and its analysis are the connecting link for all linguistic research, and modern discourse concepts reflect the entire course of linguistic science. Various facts of political communication, political action or social reality are always interpreted in a light favorable to the authors. The impact becomes stronger through the media and the recipient has no choice but to bypass the dissemination.

Key words: *discourse, information, information field, political communication, society.*